

ISTRAŽIVANJA

KRŠĆANSKA NADA U TEKSTOVIMA PAVLOVIH POSLANICA

Josip Stanić

UVOD

Nada je najpotrebnija vrlina u teškim, nesigurnim i beznadnim vremenima. Nije li i ovo naše vrijeme jedno od takvih? Nije teško uočiti da se današnje čovječanstvo nalazi u kompleksnoj krizi koja zahvaća skoro sve vidove njegove egzistencije: ekonomske, političke, duhovne... Ta kriza nije problem samo na društvenom planu nego ujedno zadire duboko u živote i djelovanje svakog pojedinca, dovodeći ga u poziciju preispitivanja postojećih stavova, planova, opredjeljenja i očekivanja. Pritisnut teškom sadašnjicom, suvremeni čovjek ne može a da se ne pita, često puta i s tjeskobom u srcu, o svojoj budućnosti. A sva pitanja glede budućnosti, usko su i nedjeljivo vezana uz veoma važan aspekt čovjekova života, uz njegovu nadu.

Činjenica je da je svaki normalan život ujedno i život nade već samim tim što teži prema nekom cilju koji još nije postignut, ali ima objektivnu mogućnost da se ostvari. Da bi čovjek uopće djelovao u sadašnjosti, mora u tom djelovanju vidjeti smisao koji će mu osigurati budućnost kao i nadu da će mu to djelovanje bar zadržati kvalitetu života ako ne već i podići ju. Druga važna činjenica je da se ljudi, katkada i bitno, razlikuju u svojim očekivanjima budućnosti. Razlike proizlaze iz različitih pristupa i

shvaćanja života, te najveće vrijednosti koju čovjek posjeduje. Unatoč mnogim nijansama glede ljudskih nadanja, sva bi se ljudska očekivanja mogla svesti na dvije osnovne grupe: prva grupa svoja očekivanja nužno svodi u raspon između čovjekova rođenja i njegove smrti, dakle na ovozemaljske stvarnosti. Stoga oni ljudsku čežnju i nadu u ostvarenje punine života, koja nije i ne može biti ostvarena u ograničenim i nesavršenim datostima ovozemnog života, smatraju slijepom, varljivom i nerazumnom. No njihovom poimanju nade „može se suprostaviti, bar na razini jednakovjerojatne pretpostavke, drugo tumačenje: ljudska nada, sa svojim obilježjima beskrajnog, neograničenog, preobilne i potpune zadovoljavajuće punine, jest nostalgija za potpuno drugim, predosjećaj Apolutnoga prema kojemu čovjek, htijući ili ne, teži svim svojim snagama.”¹ Već ovdje možemo početi govoriti o kršćanskoj nadi koja svoje utemeljenje i određenje nalazi u događaju Isusa Krista.

Nada, zajedno s vjerom i ljubavi, ima središnje mjesto među temama kršćanstva. Unatoč njenoj važnosti „ne može se reći da je ona ti-

¹ M. VAN WALLEGHEM, *Speranza* – u: *Dizionario di catechetica*, Torino, LDC, 1986, str. 598–601.

jekom stoljeća zadržala središnje mjesto u kršćanstvu, koje joj pripada... Nedovoljna pažnja prema nadi može se protumačiti na temelju raznih čimbenika kao što su: umanjivanje eshatološkog smisla kršćanstva, a prevladavanje njenog moralnog vida, privatiziranje nade tako da se ograničavala na iščekivanje osobnog spašenja, nedovoljan odnos između unutarstvjet-skih nada i kršćanske nade itd. U povezanosti s tim čimbenicima treba zamijetiti nastanak ideologija i pokreta koji se na neki način mogu smatrati laičkim prijepisom kršćanske nade (filozofija povijesti, marksizam, filozofija utopije i revolucije itd.). Filozofija našeg stoljeća doživjela je stvarno zanimanje za nadu po dvjema glavnim nitima, onoj kršćanskoj i onoj marksističkoj koju na poseban način predstavlja E. Bloch² u svom djelu *Princip nade*.³

Predmet kojim se mi ovdje bavimo jest kršćanska nada kakvom nam je predstavlja sv. Pavao u svojim poslanicama. Na druge novozavjetne tekstove osvrnut ćemo se samo usput.

Što se tiče popratne literature o ovoj tematici, moramo zaključiti da je u nas ona prilično siromašna. S biblijskog, moralnog i teološkog aspekta malo je u nas pisano, a nema značajnijih ostvarenja niti na čisto profanom području. Ono što imamo na hrvatskom jeziku uglavnom su prijevodi stranih autora. Inače su kršćanski priručnici dogmatike i morala bili pažljiviji s obzirom na vjeru i ljubav (*caritas*) i na odnose među njima nego na rasprave o nadi. Ako su neki katekizmi i uključivali nadu u svoja temeljna raščlanjivanja, kao na primjer Kanizijev iz 1558. g., drugi su je sveli na govor o posljednjim stvarima.⁴ Ipak, kad bi se više pisalo o uskrsnuću mrtvih i životu svijeta koji dolazi, teološke rasprave o nadi postajale bi veoma uočljive, kao što je slučaj sredinom ovog stoljeća kad se javljaju diskusije o „teologiji nade”, koje su urodile vrijednim ostvarenjima na ovom području. Najpoznatije djelo s ovom tematikom je *Teologija della speranza*⁵ J. Moltmanna, uz koje je još vrijedno spomenuti *La nostra speranza*⁶ J.B. Metza, kao i mnoge članke tiskane u raznim biblijskim, moralnim i teološkim rječnicima.⁷

Vrijedan doprinos tematici nade, ali ostajući u okvirima općeljudskih iščekivanja, dali su E.

Fromm svojim bestselerom *Revolucija nade*⁸ i već spomenuti E. Bloch svojim životnim djelom *Princip nade*.⁹

Što se tiče metode u obradi ove teme, odlučio sam početi od analize Pavlova rječnika o nadi, te preko analize njegova govora o nadi do životne sinteze, kako bi ponuđeni sadržaj lakše osmislili u svakidašnjem življenju.

Građu sam rasporedio u tri poglavlja: 1. Terminologija o nadi; 2. Pavlov nauk o nadi; i 3. Kršćanska nada kao osobni životni stav.

TERMINOLOGIJA O NADI

Pavlov rječnik o nadi

S proučavanjem Pavlova rječnika o nadi može se započeti s različitih polazišta; jedno od mogućih je proučavanje konkordanci. Odlučio sam se upravo za tu mogućnost iz jednostavnog razloga što u njima nalazim dobar pregled svih mjesta na kojima je nada spomenuta u Svetom pismu. Najbogatija i najopširnija od svih koje sam imao priliku konzultirati je *A concordance to the Greek Testament*.¹⁰ Kao

² M. VAN WALLEGHEM, *Speranza, nav. dj.*, str. 598–601.

³ E. BLOCH, *Princip nade I–III*, Zagreb, Naprijed, 1981.

⁴ Usp. M. VAN WALLEGHEM, *Speranza, nav. dj.*

⁵ J. MOLTMANN, *Teologia della speranza*, Brescia, Queriniana, 1970.

⁶ J.B. METZ, *La nostra speranza*, Brescia, Queriniana, 1970.

⁷ J. DUPONT, *Nada – u: Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, KS, 1980; E. HOFFMAN, *Hope, Expectation – u: The new international dictionary of New Testament theology*, Michigan, 1980, str. 238–244; G. ANGELINI, *Speranza – u: Nuovo Dizionario di Teologia*, Roma, Ed. Paoline, 1977, str. 1508–1533; P. HOFFMAN–J. PIEPER, *Speranza – u: Dizionario di Teologia*, sv. III, Brescia, Morcelliana, 1977, str. 744–755; G. PIANA, *Speranza – u: Nuovo Dizionario di Spiritualità*, Roma, Ed. Paoline, 1979, str. 1504–1516; B. HÄRING, *Božanska krepost ufanja ili nade – u: Kristov zakon*, sv. II, Zagreb, KS, 1980, str. 86–108.

⁸ E. FROMM, *Revolucija nade*, Beograd, Grafos, 1980.

⁹ E. BLOCH, *nav. dj.*

¹⁰ *A concordance to the Greek Testament*, Edinburgh, 1978.

literatura za ovaj podnaslov poslužio mi je članak *Hope, Expectation*¹¹ E. Hoffmana.

Čitajući novzavjetne tekstove uočiti ćemo da su u njima upotrijebljene dvije grupe termina koje izražavaju *nadu* ili *iščekivanje*. Osnovnu grupu, ujedno i najčešće upotrebljavanih, uz to i najbogatijih u značenju, formiraju imenica *ἐλπίς*, glagol *ἐλπίζω* i njihove izdvedenice. Opseg značenja oba ova termina sadrži i sam čin nadanja i ideju objekta kojemu se nadamo. Drugu grupu sačinjavaju izvedenice iz korijena *δοκ-* ili *δεκ-* (*sadržavati, primati*). Ovi su termini po opsegu značenja bitno uži od onih iz prve grupe. Sačinjavaju je: imenica *ἀποκαραδοκία*, glagol *προσδοκάω* i imenica *προσδοκία* i glagol *προσδέχομαι*. Nas posebno zanima prva grupa i stoga je naglasak stavljen na nju, ali ću se ukratko osvrnuti i na drugu kako bismo dobili jasniji pogled u problematiku vezanu uz ovu temu.

Osnovna grupa termina. *ἐλπίς* – *iščekivanje, nada*; *ἐλπίζω* – *iščekivati, nadati se*; *ἀπελπίζω* – *ponovo se nadati*; *προελπίζω* – *unaprijed se nadati*.

ἐλπ- je korijen riječi osnovne grupe, a formiran je od *ελ-* (lat. *Vell* – *željeti*) proširenog sa *-πι* (također sačuvan u lat. riječi *voluptas* – *želja*). U profanom grčkom jeziku značenje imenice *ἐλπίς* se ne poklapa sa značenjem našeg termina *nada*, jer označava općenito iščekivanje budućih događaja svih vrsta: od iščekivanja dobra (*nada*) do iščekivanja zla (tjeskoba). Glagol *ἐλπίζω* znači *iščekivati*, ali također može značiti i *pretpostavljati, misliti*.

ἐλπίς i *ἐλπίζω* ne igraju veliku ulogu u novozavjetnom govoru, što je zanimljiva činjenica budući da je *nada* jedna od središnjih tema kršćanstva. Imenica se čak uopće ne pojavljuje u evanđeljima, a glagol dolazi po jednom kod Mt i Iv, a tri puta u Lk evanđelju¹² i to u značenju subjektivnog iščekivanja. Osim u Pavlovim poslanicama, *ἐλπίς* se najčešće pojavljuje u Dj (8 x), zatim u Heb (5 x), pa u 1 Pt (3 x) i kod Iv (1 x);¹³ a glagol *ἐλπίζω*, osim u evanđeljima pojavljuje se još u Dj (2 x).¹⁴

Naročito isticanje ovih termina nalazimo u tekstovima sv. Pavla. Imenica se u njima pojavljuje čak 36 puta (u čitavom NZ 51 put) i to u: Rim (13 x), 1 Sol (4 x), 1 Kor (3 x), 2 Kor

(3 x), Ef (3 x), Kol (3 x), Tit (3 x), Gal (1 x), Fil (1 x), 2 Sol (1 x), 1 Tim (1 x).¹⁵ Glagol se pak pojavljuje 19 puta (u čitavom NZ 31 put), i to u: 2 Kor (5 x), Rim (4 x), 1 Tim (4 x), 1 Kor (3 x), Fil (2 x), Flm (1 x).¹⁶ *ἀπελπίζω* i *προελπίζω* su hapakslegomenoni, javljaju se samo po jedanput u NZ.¹⁷

Što se tiče značenja ovih termina, oni u Pavlovim poslanicama nikad ne znače nejasno ili zastrašujuće predviđanje, nego uvijek radosno iščekivanje nekog dobra. Ako glagol slijede prijedlozi *εἰς τινά*, *ἐπί* i *ἐν τινί*,¹⁸ on se odnosi na objekt prema kojem je usmjerena nada. U mnogim odlomcima ovi su termini upotrijebljeni apsolutno, i tada su obično usmjereni eshatološkom svršetku kao svome cilju.¹⁹ Često puta imenica *ἐλπίς* ne označava osobni stav nego objektivnu blagodat, tj. milost spasenja prema kojem je usmjerena nada.²⁰

ἀπελπίζω (*ἀπ-* negira značenje jednostavnog glagola) *prestati se nadati, odreći se nade, sumnjati*. Ipak na jedinom mjestu gdje je upotrijebljen u NZ imamo odstupanje od ovog značenja pa tu znači *ponovo se nadati, nadati se u povratak nečega*.²¹

προελπίζω – *unaprijed se nadati*. „Unaprijed” se ovdje može shvatiti na dva načina: a) ono je u službi usporedbe židovskog naroda i ostalih kršćanskih naroda koji su na kršćanstvo prešli s poganstva, pa se to treba shvatiti: židov-

¹¹ E. HOFFMAN, *Hope Expectation*, nav. dj.

¹² Mt 12,21 (cit. SZ – Iz 42,2); Iv 5,45; Lk 6,34; 23,8

¹³ Dj 2,26; 16,19; 23,6; 24,15; 26,6; 26,7; 27,20; 28,20; Heb 3,6; 6,11; 6,18; 7,19; 10,23; 1 Pt 1,3; 1,21; 3,15; Iv 3,3.

¹⁴ Dj 24,26; 26,7.

¹⁵ Rim 4,18; 5,2; 5,4; 5,5; 8,20; 8,24; 12,12; 15,4; 15,12; 15,13; 1 Sol 1,3; 2,19; 4,13; 5,8; 1 Kor 9,10; 11,13; 2 Kor 17; 3,12; 10,15; Ef 1,18; 2,12; 4,4; Kol 1,5; 1,23; 1,27; Tit 1,2; 2,13; 3,7; Gal 5,5; Fil 1,20; 2 Sol 2,26; 1 Tim 1,1.

¹⁶ 2 Kor 1,10; 1,13; 5,11; 8,5; 13,6; Rim 8,24.25; 15,12.24; 1 Tim 3,14; 4,10; 5,5; 6,17; 1 Kor 13,7; 15,19; 16,7; Fil 2,19.23; Flm 1,22.

¹⁷ Lk 6,35; Ef 1,12.

¹⁸ 1 Kor 15,19; 2 Kor 1,10.

¹⁹ Rim 8,24; 12,12; 15,13; Ef 2,12 itd.

²⁰ Gal 5,5; Kol 1,5; Tit 2,13.

²¹ Usp. Vulg.: *Nihil inde sperantes*.

ski se narod, kojemu pripada i Pavao (otud ono „mi”) nadao Kristu prije ostalih naroda koji su vjeru i s njom nadu prihvatili tek naknadno; b) ili se može shvatiti unutar židovskog iščekivanja dolaska obećanog Mesije, kojem su se nadali mnogo prije nego li se on pojavio.

Druga grupa termina. U smislu ispovijedanja nade termin ἀποκαρδοκία upotrijebljen je samo dva puta u Pavlovim spisima,²² a označava *nestrpljivo iščekivanje*. Ovog termina nema u predkršćanskom helenizmu u kojem je rasprostranjena upotreba jednostavnog glagola καρδοκέω sastavljenog od imenice τὸ κάρα – *glava* i glagola δέχομαι – *prihvatiti, dopustiti*. Prefiks απο- u glagolu ἀποκαρδοκέω pojačava negativan aspekt, a značenje bi glagola bilo: *unaprijed se nadam nečemu čeznutljivo, ali tjeskobno*.

Složenice glagola δέχομαι s εκ-, απο- i προς, i glagol προσδοκάω uglavnom označavaju *strpljivo iščekivanje budućeg cilja*.

ἐκδέχομαι – *očekivati, iščekivati*. U ovom smislu se nalazi 6 puta u NZ, od čega 3 puta u profanom smislu (Dj 17,16; 1 Kor 11,33; 16,11), jednom u usporedbi (Jak 5,7), a dva puta se odnosi na očekivanje eshatona (Heb 10,13; 11,10).

ἀπεκδέχομαι je u NZ upotrijebljen 8 puta, od čega 6 puta kod Pavla. Prefiks ističe udaljenost između svečanog iščekivanja i vremena dovršenja kojemu se nadamo. U značenje termina uključeno je razumijevanje da je iščekivanje strpljivo i ustrajno.

προσδέχομαι – *prihvaćam, odobravam*, ali još više *čekam*. U NZ je upotrijebljen 14 puta, od čega 7 puta u sekularnom smislu. Gdje je upotrijebljen u smislu iščekivanja vjerom, označava mesijanska iščekivanja Izraela (Lk 2,25.38) i eshatološki cilj spasenja (Dj 24,15; Jud 2,1; Tit 2,13).

Na temelju ove analize bez poteškoća možemo zaključiti da je sv. Pavao najistaknutiji novozavjetni pisac koji se bavi *nadom*. Drugi joj nisu posvećivali toliku pažnju kao on. Pa ipak termini ἐλπίς i ἐλπίζω, kako god se mogu relativno često naći u pojedinim njegovim spisima, niti jednom ne daju temeljno obilježje. Razlog tome je što Pavao ne piše sustavnu teologiju, nego prigodne spise upućuje pojedinim zajednicama u vezi s trenutnim problemima.

Kao što u Pavlovu rječniku o nadi postoje dvije grupe termina, tako postoje i u hrvatskom. Osnovnu čine termini: *nada, nadati se; ufanje, ufati se*. Proučavajući hrvatski rječnik o nadi koristio sam dva rječnika: *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*,²³ i *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*.²⁴

Imenica *nada* (takoder *nād*, muški rod, u upotrebi je u Crnoj Gori i Hercegovini) sastavljena je od prefiksa *na-* i postverbala *-d*, od praslavenskog korijena *de-* (v. djesti). Ovaj je korijen još uvijek sačuvan u čakavskim narječjima, s istom prefiksalsnom izvedenicom i redupliciranom prezentskom osnovom *ded-* i sufiksom *-ia*: *nadeja, nadaja*. Pridjevi izvedeni iz korijena ove imenice završavaju na *-an*: *nadan, pouzdan, beznadan, iznenadan*; na *-in*: *nendin*; na *-ski*: *iznenadski* (s varijantama: *iznenarski* i *iznenanski*). Glagol *nadati se* izveden je iz osnove imenice *nada*. U njemu je sadržana ideja prijanjanja uz nešto: dati se na nešto, osloniti se na nešto. U hrvatskoj literaturi ovaj je glagol upotrebljavan u aktivnom i pasivnom obliku. Upotrijebljen u aktivnom obliku ima značenje kao i glagoli *ufati se* i *očekivati nešto ili nekoga* (obično nešto povoljno ili nešto ni povoljno ni nepovoljno, vrlo rijetko nešto nepovoljno), i tada ističe onog tko se nada, subjekta ili nosioca nade. U pasivnom obliku do izražaja dolazi onaj kome se netko nada (nadan sam, tj. ja sam onaj komu se netko nada). Ovaj oblik u hrvatskoj literaturi ima isto značenje kao i pridjevi *pouzdan* i *siguran*.

Drugi, jednako važan pojam je glagolska imenica *ufanje*, izvedena iz glagola *ufati (se)*. Ona označava radnju kojom se netko ufa, pouzdaje u koga ili što. Javlja se u oblicima *ufanje, upanje, upvanje, uhvanje*. Prvi od ovih oblika zabilježen je u nekoliko isprava u Dubrovniku

²² Rim 8,19; Fil 1,20.

²³ *Nada* – u: *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, sv. VII, Zagreb, JAZU, 1972, str. 258–261.

²⁴ P. SKOK, *Nada* – u: *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, sv. III, Zagreb, JAZU, 1972, str. 496.

(druga polovica 14. st.), u ispravama Stjepana Kosače iz Hercegovine (prva polovica 15. st.), u Žićima otaca (oko 1400. g.). Taj se oblik, osim u nekoliko iznimaka, redovito javlja od 16. st. pa nadalje. Oblik *upvanje* sačuvan je u dubrovačkim ispravama (iz 1398. i 1403. g), u Rogovskim regulama benediktinskim, u spisima Frankopana i hercega Vlatka Kosače. Rarina donosi oblik *uphanje*, a Bobalović upotrebljava izraz *uhvanje*. U literaturi se uz ovu glagolsku imenicu često pojavljuju pridjevi koje možemo svrstati u dvije osnovne grupe. Prvu karakterizira pozitivno ufanje, pa je ono: krepko, nepredobitno, stanovito, temeljito, tvrdo, istinito, veliko, osobito, puno, jedino, milo, slatko, sretno, sveto. Druga grupa je ona koja mu daje negativan ton, pa je ono: malo, tašto, ludo, prazno, isprazno, slijepo, opak, zlo. Glagol *ufati* sastavljen je od *u + fati*, ali osnovnome glagolu nema u hrvatskom jeziku potvrde. Sve-slavenski i praslavenski korijen ovog glagola je *pbvati*, koji prelazi u *upbvati*, a javlja se u oblicima: *upvati*, *upati*, *uhvati*, *uvati*, *ufati*, od kojih je zadnji oblik već od 14. st. najustaljeniji. Staroslavenski oblik *upbvati* u hrvatskom jeziku u početku prelazi u *upvati*, a zatim u *ufvati*, iz čega kasnije nastaje *ufati*. Suglasnik *f* nastao je od *pbv*→*hv*→*f*. Glagol se kroz povijest literature upotrebljavao u tri osnovna oblika: aktivnom (*ufati*, *ufam*), refleksivnom (*ufati se*, *ufam se*) i pasivnom (*ufan sam*). Upotrijebljen u aktivnom i refleksivnom obliku označava radnju kojom se netko pouzdaje, polaže svoje nade u nekoga ili nešto, na nekoga ili nešto; ima ufanje o nečemu ili nekome, od nekoga ili nečega. Particip pasivni ovog glagola glasi: *ufan*, a služi kao pridjev te znači isto što i *uvjeren*, *siguran*, *pouzdan*, *istinit*.

Uz ovu osnovnu grupu termina, postoji i sekundarna koja, ovisno o pojedinim izrazima koji je sačinjavaju, izražava pojedine aspekte nade. U nju spadaju pojmovi: *iščekati*, *iščekivati*, *iščekivanje*; *pouzdati se*, *pouzdavati se*, *pouzdanje*; *povjeriti se*, *povjerenje*.

PAVLOV NAUK O NADI

Već smo spomenuli da Pavao ne piše sustavnu teologiju, nego da su mu spisi prigodnog ka-

raktera. Ipak bi bez njih novozavjetna teologija bila znatno osiromašena. To je osobit slučaj s teologijom nade, jer je upravo on onaj novozavjetni pisac koji joj posvećuje najviše pažnje i daje joj najjači i najosebujniji pečat. On sudjeluje u nadi Crkve, ali bogatstvo njegove misli i njegova duhovnog života pridonosi vrlo vrijedne elemente zajedničkom blagu.²⁵

Analizirajući Pavlov govor o nadi, najprije ćemo vidjeti što je kršćanska nada u sebi, a zatim kakvom se ona pokazuje u odnosima prema analognim i srodnim stvarnostima.

Kršćanska nada u sebi

Tko je subjekt kršćanske nade, što je njen objekt, gdje joj je utemeljenje i kakva joj je narav; pitanja su na koja ćemo pokušati dati odgovor u ovom odlomku.

Subjekt kršćanske nade. Prvo pitanje vezano uz nadu, pitanje je njenog nosioca ili subjekta. Vlastito iskustvo življenja i iskustvo naših suputnika kroz život daje nam znati da nema čovjeka, bio on vjernik ili nevjernik, bogat ili siromašan, učen ili nepismen, koji ne teži izići iz postojećih okvira i vinuti se u ljepši i kvalitetniji način življenja. Lijepo je to izrazio P. Pre-radović stihom: „Ljudskom srcu uvijek nešto treba, zadovoljno nikad posve nije, čim željenog cilja se dovreba, opet sto mu iz njeg želja klije.” Ovo traženje, vječita težnja prema nečemu drugom svjedoči nam da je već u čovjekovoj naravi usađena potreba zadovoljavajuće punine življenja i nada da će se takav život jednom ostvariti. Ako nada pripada čovjekovoj naravi, onda je svaka ljudska osoba ujedno i njen nosilac. Riječ je ovdje o općeljudskim nadama koje su također ograničene zbog temelja na koji se oslanjaju.

Ali kada je riječ o kršćanskoj nadi valja uvažiti činjenice koje ju bitno razlikuju od općeljudskih nada, a samim tim dolazi i do razlikovanja njenog subjekta od subjekta općeljudskih nada. Kao prvo treba naglasiti da subjekt kršćanske nade može biti samo kršćanin, vjernik. Na temelju vjere u kršćanskog Boga, čovjek se

²⁵ Usp. J. DUPONT, *Nada, nav. dj.*, 618.

može nadati svemu onome što je on obećao, što mu je već darovao i čemu svatko od nas teži da kao konkretna osoba primi te darove. Svakako da ti darovi nadilaze čovjekovu narav i njegove sposobnosti. Bog je onaj koji je probio granice ljudskih datosti i darovao nam nadu koja neizmjerljivo nadilazi ono čemu smo se, oslanjajući se na sebe, mogli i smjeli nadati. Stoga je i razumljiv Pavlov govor o poganima kao o onima koji su bez nade (Ef 2,12; 1 Sol 4,13). Ono čemu se oni mogu nadati ne mijenja čovjekov život bitno, ne daje mu novi kvalitet; život mu ostaje i dalje ograničen naravnim iz čega on ne može izići. Kršćanska nada, naprotiv, usmjerava čovjeka prema kvalitetnijem i potpuno drugčijem životu, prema konačnom ostvarenju suživota s Bogom. Tome se ne mogu nadati oni koji ne vjeruju u kršćanskog Boga.

Veoma važno pitanje vezano uz subjekt nade jest: može li se čovjek nadati za drugoga, tj. može li u svoju nadu uključiti druge, ili se može nadati samo osobnoj sreći, spasenju, blaženstvu? Problematika je u sljedećem: je li nada individualnog ili komunitarnog karaktera; uključuje li ona samo dobro pojedinca koji se nada ili uključuje i dobro drugih. Normalno je da se svatko nada osobnom dobru, vlastitoj sreći. Pavao u Poslanici Timoteju progovara: „Dobar sam boj bio, trku završio, vjeru sačuvao. Stoga, pripremljen mi je vijenac pravednosti kojim će u onaj Dan uzvratiti Gospodin, pravedan sudac”; ali odmah nastavlja, „ne samo meni, nego i svima koji s ljubavlju čekaju njegov pojavak” (2 Tim 4,7–8). Time je Pavao istakao da je kršćanska nada obilježena i individualnim i komunitarnim karakterom. Kršćanin se ne nada samo svom spasu nego i spasu drugih. Uostalom, Božje spasenjsko djelo ne isključuje nikoga. Ako je netko i isključen, djelo je to njegova samoga, iz ponuđenog spasenja može se isključiti samo svatko osobno ne prihvaćajući dar koji mu je pružen. Prema tome konačni cilj kršćanske nade dostupan je svima jednako. Štoviše, subjekt kršćanske nade nisu samo pojedinci nego i čitava zajednica naroda Božjega, čitava Crkva. Svi su njeni članovi jedno s Kristom (Gal 2,28), svi su dijelovi jednog te istog tijela i međusobno su povezani (1 Kor 12,26; Ef 4,16; Kol 2,19), djeca su istog nebeskog

Oca (Ef 4,6) i baštinici iste slave (Ef 4,4). Stoga je sasvim normalan zajednički interes i zajednička čežnja za dobrom čitavog tijela i svakog njegovog dijela. Ovaj zajedničarski karakter kršćanske nade posebno je istaknut u molitvi „Oče naš”, najboljoj interpretaciji naše nade, koja upotrebljava plural: „Kruh naš svagdanji daj nam danas.”

Zanimljiva je činjenica da sv. Pavao u Poslanici Rimljanima kao subjekt nade navodi „sve stvorenje” (Rim 8,19). Na ovom mjestu upotrijebljen je grčki izraz *αποκαταδοκεω*, izraz koji označava emocionalno nabito iščekivanje, tako da je ono nestrpljivo, gotovo tjeskobno: čitavo stvorenje sa žudnjom iščekuje „objavljenje sinova Božjih”, tako da zajedno s njima izide iz robovanja pokvarenosti i uđe u slobodu i slavu u koju i oni ulaze. Nada u konačno preporođenje nije samo nada čovjeka nego bi i čitav svemir trebao biti obnovljen u tom preporođenju

Objekt kršćanske nade. Čemu se kršćanin nada, koji je cilj kojemu on teži, kamo smjera svojom nadom? Pitanja su to koja su bitna za čovjekov život, za njegovo opredjeljenje i djelovanje. Već smo rekli da se svaki čovjek nečemu nada i da teži ostvarenju onoga čemu se nada. Prvo pitanje koje nam se nameće glede objekta kršćanske nade jest: mogu li općeljudske nade biti uključene u kršćansku nadu, mogu li one postati objektom kršćanske nade. Objekt općeljudskih nada, iako ostaje samo unutar ovozemnih stvari, jest sve ono čemu se čovjek nada po svojoj naravi, a da to isto može i ostvariti svojim angažmanom, sposobnostima i sredstvima kojima raspolaže. Ovaj objekt, ili bolje rečeno ovi objekti nade ne mogu i ne smiju biti isključeni iz kršćanske nade, ukoliko promiču kvalitetu čovjekova života, a da pri tome nisu usmjereni protiv konačnog cilja kojem kršćanin teži. Da kršćanin teži k ostvarenju i takvih nada najbolje nam svjedoči Gospodinova molitva u kojoj svakodnevno molimo i za sredstva koja su čisto zemaljske naravi. Molitva za „kruh svagdašnji” sadrži prošnju svega što nam je potrebno da ovaj zemaljski život proživimo pošteno i dostojno. Nije tu riječ samo o hrani nego i o drugim tjelesnim dobrima. Ujedno dok moli za te potrebe, kršćanin je svjestan da se ne smije zaustaviti samo na molitvi nego da mora dati

i svoj doprinos u razvoju i čuvanju materijalnih dobara, i to kao jedinka i kao član zajednice. Ujedno je svjestan da materijalna dobra imaju svoju vrijednost samo ukoliko služe kao pomoć na putu prema konačnom cilju. Stoga im vrijednost nije apsolutna; ne mogu i ne smiju postati konačni cilj kojem se teži.

Kršćanin se nadalje nada i moli i nekim nadnaravnim darovima, koji su također samo sredstvo za postignuće konačnog cilja, a također su lijepo sadržani u molitvi „Oče naš”. Tu moli: „otпусти nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim, i ne uvedi nas u napast nego izbavi nas od zla”. Moli za oprostjenje grijeha, svjestan da se ne može sam opravdati, moli za opravdanje onoga tko mu ga može udijeliti. Štoviše, već smo opravdani, na nama je da taj dar prihvatimo. Svjestan svoje krhkosti i slabosti ujedno moli da ne bi bio zatečen napastima i da bude izbačen od svakog zla. Sve ovo nabrojeno, od materijalnih dobara do milosnih, čini tek sekundarne objekte kršćanske nade, a svrha im je omogućiti postizanje konačnog cilja, prvotnog objekta kršćanske nade.

Što je konačni cilj kršćanske nade? Različito nazivan, u konačnici se ipak svodi na jedno: biti zajedno s Bogom, gledati ga licem onakvog kakav jest (Iv 3,2–3), ulazak u kraljevstvo Božje i ostvarenje njegove pravednosti (Mt 6,33), život vječni, vječna sreća, vječno blaženstvo. Najljepše o tome progovara A. Brunot: „Više nego iščekivanje, pavlovska je nada korak koji hoće da uskori susret i posjed. Ne susret i posjed neke stvari, nego osobe, prijatelja, Gospodina... Bit blaženstva... jest jedinstvo s Kristom... On je središte i cilj dobara što nam ih je zaslužio... Središnja težnja kršćanstva jest vječni život s Gospodinom. Izraz nada nije ništa drugo nego procvat prijateljstva; biti s Kristom u zajednici s Ocem, vrhovni je cilj do kojeg dolazimo po Kristu, a to predstavlja bit konačne sreće... dovršenje tog prijateljstva s Kristom bit će nebo.”²⁶

Utemeljenje kršćanske nade. Glede ljudskih mogućnosti, postizanje konačnog cilja kršćanske nade izuzetno je teško, ustvari nemoguće. Između Boga i čovjeka nesavladiv je razmjer; Bog bezgranično transcendirava svako stvorenje, pa i čovjeka iako je on kruna stvaranja. Božja

veličina neusporediva je i neopisiva (Jak 36,32), zaista je velik (Tit 2,13, Heb 4,14, 16,13), prebiva, za nas, u nepristupačnom svjetlu nitko ga nije vidio niti ga može vidjeti (Iv 1,18, 1 Tim 6,16). Budući da je ovaj objekt nemoguće postići samo ljudskim snagama, pa čak i ako bi ljudska nprav bila neoštećena grijehom postavlja nam se pitanje: nije li naša nada varava, opsjena stvorena željom ili je ipak nešto što ima svoje čvrsto uporište, svoj siguran temelj?

Utemeljenje nade najvažnija je stvar za njevu vrijednost i snagu. Nada bez temelja nije nada, nego je varava tlapnja koja će čovjeku biti povod još većeg razočaranja i ogorčenja, umjesto da mu bude poticaj i snaga. Dok općeljudske nade svoje utemeljenje mogu imati samo na čovjeku, i još uvijek biti vjerodostojne, ukoliko ne sežu preko mogućnosti i sposobnosti onoga na kome su utemeljene, kršćanska nada nema svog utemeljenja na ljudskim sposobnostima i mogućnostima, na ljudskoj naravi. Ona je oslonjena na potpuno drugi i drugačiji temelj. Ona je oslonjena na milosno spasenjsko djelo Božje. Ustvari, konačni je temelj kršćanskoj nadi sam Krist. Pavao ga u Poslanici Timoteju naziva „nadom našom” (1 Tim 1,1). On nas je otkupio iz ropstva grijeha i beznađa i tako nam omogućio ulazak u vječno blaženstvo, u zajedništvo s Bogom. Kada kažemo da je on „nada naša”, to objektivno znači da sve nadnaravne vrijednosti kojima se nadamo dugujemo upravo njemu. Nije on stranac zajednici nade, nego onaj koga kršćanin nadom i vjerom prepoznaje u Evanđelju kao raspetog i uskrslog Gospodina, a čiju sadašnju prisutnost u zajednici prepoznaje po Duhu. Po njemu nam je, od Oca, darovana sigurnost da ćemo dobiti i sve ono zbog čega je on došao, trpio i umro. Budući da je on uskrsnuo kao „prvina plodova” i mi ćemo biti uskrišeni (usp. 1 Kor 15,20). Ustvari, Otac nam nema što drugo ponuditi osim onog što je već ponudio u svome Sinu. Kršćanskoj nadi ostaje da očekuje trenutak kada će to već dogođeno u Isusu Kristu biti primijenjeno na svakog pojedinog člana zajednice nade (usp. Rim 8,32). Trenutak koji kršćani iščekuju jest ponovni do-

²⁶ Usp. A. BRUNOT, *Sveti Pavao i njegova poruka*, Zagreb, KS, 1980, str. 43–48.

lazak Kristov, koji je ujedno i njegova proslava (usp. Ef 1,22).²⁷

Jamac sigurnosti ovog temelja sam je trojedinu Bog. „Otac, koji nas je stvorio na svoju sliku i odredio je za zajedništvo s njim, i onda nas još divnije obnovio; Sin, koji nas je otkupio iz beznađa grijeha, pozvao na slavu uskrsnuća i uveo – po sakramentima u svoje vječno kraljevstvo; Duh Sveti koji nam je – kao osobni dar Oca i Sina – već sada dao svoju ljubav kao zalog vječnog zagrljaja ljubavi i koji nam – po nebeskim utjehama – ulijeva čežnju za nebeskim i oslobađa nas lažnih zemaljskih radosti.”²⁸ Potvrda tog jamstva su Božja obećanja, ljubav, milosrđe i njegova svemogućnost. Bog je odlučio i može nas spasiti. Zajamčio nam je vječni život, što je očito iz činjenice stvaranja, otkupljenja i našeg posinovljenja. Nije li nas Otac toliko ljubio, unatoč našim grijesima, da je darovao svog jedinorođenog Sina koji je umro na križu, kako bismo mogli biti ponovo sjedinjeni s njim i darovao nam svoju milost da smo postali njegovi prijatelji i njegova djeca? Ako je to već učinio, onda nema razloga zbog kojeg se ne bismo nadali da će nas i uvesti u život vječni i poduprijeti nas svim sredstvima potrebnim za spasenje (Rim 5,8; Tit 3,4–7). Uostalom, dao nam je svoju sigurnu riječ da će nam dati baštinu, sinovima svojim, braći Kristovoj koja vjeruju u njega i čuvaju se grijeha. On ne može prevariti glede ovog obećanja jer nije lažac (Heb 6,18), nego je vrijedan povjerenja i nesposoban je zaniijekati sebe (Heb 11,11; 2 Tim 2,13). Nazvan je „vjernim i istinitim” (Otk 19,11). Ne može biti ni spriječen u ispunjavanju svojih obećanja, jer je svemoguć i može ispuniti što je obećao (Rim 2,21). Prema tome bi nada, utemeljena na neprevarljivosti riječi Božje i na njegovoj svemogućnosti, trebala biti jaka i nesalomljiva. Oslanjajući se na Boga, kršćanska nada ne može promašiti (usp. Rim 5,4; Kol 1,23).

Narav kršćanske nade. Kršćanska nada nije nešto što nužno pripada čovjekovoj naravi. Ona je dar Očeve milosti, jednako kao vjera i ljubav (caritas), a potaknuta je porukom spasenja (2 Sol 2,16; Kol 1,23) u kojoj čovjek otkriva svoj smisao, poziv i poslanje. Važno je uočiti da zajedno s pozivom, čovjek dobiva i

čvrst oslonac na putu njegova ostvarenja. Nada je ona snaga koja mu daje snagu i prosvjetljenje na putu prema konačnom cilju (usp. Ef 1,18). Budući da je nadnaravni dar, kršćanska je nada u moralnoj teologiji nazvana ulivenom ili božanskom krepošću. Božanska je s dva razloga: a) jer je njen materijalni objekt sam Bog; b) jer je njen formalni objekt božanski: kršćanska nada naime ne počiva na čovjekovim zaslugama (čovjekova suradnja samo je uvjet nade), već jedino na milosnom spasenijskom djelu Božjem.²⁹

Kršćanska nada prema analognim i srodnim stvarnostima

Ovdje ćemo poglavito progovoriti o odnosima nade i drugih teoloških kreposti. Krepost nade je u najužoj vezi s krepošću vjere. Vjera daje jezgru našoj nadi ili je već „imanje onoga čemu se nadamo” (Heb 11,1). Abrahamova je vjera predstavljena kao vjera „u nadi protiv svake nade” (Rim 4,18), tj. protiv onoga što ljudsko shvaćanje budućnosti naziva mogućim. On nosi, posjeduje nadu koja mu je dana u Božjem obećanju. Vjera i nada imaju istu značajku – njihov je objekt još nevidljiv i nedokaziv (Rim 8,24). Ali, kao povjerenje, nada nosi bezuvjetnu sigurnost u sebi samoj. Stoga isповijedanje nade može biti izrečeno i izrazima: πιστεύομεν – *vjerujem* (Rim 6,8), πέπεισμαι – *siguran sam* (Rim 8,38), πεποιθώς – *uvjeren* (Fil 1,6). Uvjeren da će Božja obećanja spasenja biti ostvarena, kršćaninovo blago je u njegovoj nadi, tj. on zahvalno vrednuje Božju milost (Rim 5,7).

Pavao također, nerazrješivo povezane kreposti nade i ljubavi stavlja pred svoje čitaoce. U Prvoj Korinćanima naglašava da se ljubav „nada svemu” (1 Kor 13,7), a u Poslanici Kološanima govori: „ljubav koju gajite prema svim svetima, poradi nade...” (Kol 1,4–5). Kršćane u Solunu, Pavao naziva svojom „nadom i radoš-

27 E. HOFFMAN, *Hope, Expectation, nav. dj.*, str. 240.

28 B. HÄRING, *Božanska krepost ufanja ili nade, nav. dj.*, str. 90.

29 B. HÄRING, isto, str. 94.

ću” (1 Sol 2,19), a u Drugoj Korinćanima napisala: „stamena je naša nada o vama” (2 Kor 2,7). Nada kršćanina se proteže i na srce i na razum. Crkva očekuje otkupljenje tijela, čak osjeća solidarnost sa svim stvorenjem koje je podvrgnuto ispraznosti, ali u nadi.

Trolist: vjera—ljubav—nada relativno se često pojavljuje u Pavlovim poslanicama, čak šest puta.³⁰ L. Morris smatra da ta okolnost ukazuje na zaključak da je povezivanje ove tri kreposti bio ustaljen kršćanski običaj, a ne nešto što nužno dugujemo Pavlu.³¹ Možemo ovo mišljenje prihvatiti, ali ono ne umanjuje Pavlov doprinos. Doista je praksa povezivanja ovih triju božanskih kreposti mogla biti poznata kršćanskim zajednicama, ali usporedivši NZ tekstove, nameće nam se zaključak da je upravo Pavao ovo trojstvo utvrdio u svoj svojoj jasnoći. Te su tri kreposti međusobno usko povezane. Vjera je prvi stupanj prema Bogu, kamen temeljac na kojem je utemeljena čitava građevina kuće Božje (1 Kor 3,9; 1 Tim 1,4). Vjera daje nadi božanski plan koji treba slijediti: ona čini poznatim kraj, ali i put koji vodi tom kraju. Nada dakle bitno pretpostavlja vjeru i ide stupanj dalje u približavanju Bogu. Bez vjere ne bi bilo nade (Ef 2,12; 1 Sol 4,13), ali nada nije stoga podređena vjeri. Ljubav je ona koja je veza savršenstva (Kol 3,14), ona upotpunjava svako djelo i ostaje zauvijek (1 Kor 13,8). Ljubav je naj-savršenija od njih tri (1 Kor 13,13): vjera i nada omogućuju nam dodir s Bogom, kao sredstva uzdizanja nas samih, ali ljubav je ona koja nas ujedinjuje s njim. Nada je bitno posredna krepost između vjere i ljubavi: vjera započinje, nada slijedi, a ljubav zaključuje naš odnos s Bogom. Kao svaka posrednost, i nada sudjeluje, ali samo djelomično, u opsegu i vjere i ljubavi. Budući da se ljubav prekida smrtnim grijehom, nada može egzistirati i bez nje. Stoga se grešnici mogu i trebaju nadati oprostjenju svojih grijeha i spasenju svojih duša. Ali bez vjere, koja je njen korijen i utemeljenje, nada ne može egzistirati, dok vjera može i bez nade.

Rječnik biblijske teologije u kratkom uvodu svog govora o kreposti nade donosi slijedeće o odnosima unutar trolista: „Upravo pouzdanje u Boga i njegovu vjernost; vjera u njegova obećanja, jamče stvarnost” od Boga obećanje

budućnosti „i omogućuju da se bar naslute njezine divote. Zato vjernik i može priželjkivati tu budućnost, ili bolje reći: nadati joj se. Udioništvo, naime, u toj nesumnjivoj budućnosti ostaje pitanjem, jer ono zavisi o vjernoj i strpljivoj ljubavi, što je za grešnu slobodu težak zahjev. Stoga se vjernik baš nikako ne može pouzdati samo u sebe u nastojanju da postigne tu budućnost. On joj se pun pouzdanja može tek nadati od Boga u koga vjeruje i koji jedini može njegovu slobodu učiniti sposobnom da ljubi. Tako se nada i pouzdanje ukorijenjeni u vjeri mogu vinuti prema budućnosti i svojim dinamizmom uzdići sav vjernikov život.”³²

KRŠĆANSKA NADA KAO OSOBNI ŽIVOTNI STAV

Do sada smo govorili o tome što je kršćanska nada u sebi i kakva je ona u odnosima prema drugim dvjema teološkim krepostima. Ovdje ćemo progovoriti o nadi kao životnom stavu suvremenog čovjeka. Da li je ona uopće potrebna današnjem čovjeku i što mu ona daje?

Da bismo uopće mogli govoriti o ovom problemu, nužno je prethodno progovoriti o mentalitetu suvremenog čovjeka i njegovu gledanju na budućnost. Dobru analizu mentaliteta suvremenog čovjeka i njegovog odnosa prema kršćanskoj nadi načinio je J. Colomb, koju ćemo ovdje mi koristiti: „U 18. i 19. st. zavladao je mit progresa u spoznaji, u moralu i u sreći. Danas se nekako ukorijenila sigurnost napretka u naučnim i tehničkim spoznajama, dok se na području morala i sreće osjeća velika nesigurnost. (...) Čovjek je mnogo razmišljao o svojoj ljudskoj kondiciji i došao do zaključka da mora biti stvaralac i nosilac svoje budućnosti i čitavog čovječanstva...”

Ono što iz korijena mijenja svijest modernog čovjeka jest to što je smisao za vječnost već izbljedio, a napredak i nada prebačeni su na plan vremenitoga. Osjećaj za Boga je oslabio, a

³⁰ 1 Sol 1,3; 5,8; Gal 5,5–6; Kol 1,4–5; Rim 5,2–4; 1 Kor 13,13.

³¹ L. MORRIS, *Solunjanima 1. i 2.*, Novi Sad, DV, 1984, str. 39.

³² J. DUPONT, *Nada, nav. dj.*, str. 613–614.

čovjek želi ovisiti samo o samome sebi. Prema tome nada može zasjati samo iz čovjeka, a spasenje donosi samo čovjek. Problem je može li se čovjek, čija se nada razvija samo u vremenitom pravcu u povijesti još *nadati*, može li uistinu biti optimist. Izgleda da ljudi još nikad nisu postavljali to pitanje s toliko uznemirenosti.”³³

Nemir i strah pred budućnošću drma modernim čovjekom. Nije ni čudo, oslonac na koji su položene pokazao se nesigurnim i varljivim već i za uski opseg vremenitih nada. Ne malo puta osjetio se moderni čovjek prevaren u svojim očekivanjima. S druge strane, nitko nema pravo svoje nade, utemeljene na čovjeku i njegovim mogućnostima, usmjeriti prema punini življenja koja ipak seže izvan vremenitog što čovjek osjeća i prema čemu, htio to ili ne, teži. A kako samo boli čežnja bez nade.

U ovoj i ovakvoj situaciji kršćanin je pozvan svojim životom i svojom nadom posvjedočiti svoj izbor i obrazložiti svoju nadu (1 Pt 3,15). Kršćanin zna da njegova nada nije puko teoretsko znanje o obećanoj budućnosti, nego je čin živuće vjere; ona je iščekivanje božanskih spasenjskih pothvata s punim pouzdanjem. Na dolazak kraljevstva Božjeg i ispunjenje njegovih obećanja gleda s razboritošću i bez zatvaranja očiju. Strpljiva je, disciplinirana i puna pouzdanja. Svjesno je iščekivanje Gospodina kao Spasitelja.

Kršćanin zna da *nadati se* znači biti u hodu prema cilju koji je još pred nama, stoga strpljivo podnosi napetosti između sadašnjeg hoda u vjeri i budućeg života koji očekuje (usp. Rim 8,25; 1 Sol 1,3). Premda čekanje može biti mučno, kršćanin zna da sadašnji problemi prolaze i da će doći do preporoda. Stoga oni u nadi nalaze i utjehu i snagu za angažman u ostvarivanju boljeg života već ovdje na zemlji, iako nikada ne zaboravlja da će ovo proći i stoga napušta sve kalkulacije budućnosti i ponizno priznaje svoje granice kojima je podređen. Cilj njegove nade poziva ga na budnost i molitvu. Pavao to argumentira primjerom sportaša: „Svaki natjecatelj sve moguće izdržava; oni da dobiju raspadljiv vijenac, mi neraspadljiv” (1 Kor 9,25). Nada mu je poticaj za osobnu čistoću (1 Iv 3,3), potiče ga na nastojanje prema svetosti (Heb 12,14) bez koje nijedan

čovjek ne može gledati Boga.

Nada nas poziva čuvati vjeru nepokolebljivom. Konačno, ona je radosno čekanje (Rim 12,12) i kao takva daje odvažnost i snagu, štiti dušu čovjeka kao kaciga glavu (1 Sol 5,8).

Dva uzora kršćanske nade

U tekstovima Pavlovih poslanica nalazimo dva istaknuta primjera kršćanske nade. Jedan je starozavjetni lik, veličanstvena osoba, praotac vjernika – sam Abraham. Pavao ga izričito navodi kao uzor. Druga osoba je također veoma uočljiva iako nigdje nije izričito navedena. To je sam autor ovih tekstova.

Abraham – otac nade. Razvijajući osnovnu temu Poslanice Rimljanima – opravdanje po vjeri – Pavao pred nas stavlja u četvrtom poglavlju jedan starozavjetni primjer opravdanja vjerom. Tu je govor o Abrahamu kao prototipu vjernika. Opravdanje se postiže u prvom redu vjerom, ne djelima, ističe Pavao u trećem retku četvrtog poglavlja, ali ta vjera mora biti ljubavljiva djelotvorna, kako će naglasiti u Poslanici Galaćanima (Gal 5,6). Da Abraham nije vjerom odgovorio na Božji poziv, sigurno je da bi svoj život usmjerio drugim tokom. No pouzdavajući se u Božje obećanje, sve svoje djelovanje i sav svoj život oslonio je na njega. Upravo mu se to uračunalo u pravednost; ali ne kao zaslužena plaća, nego kao milost. Značajno je da je Abraham u Bibliji proglašen pravednikom prije obrezanja do kojega Židovi toliko drže (Rim 4,9–12). Jedanaesti redak ključni je tekst govora o Abrahamu, ocu onih koji su poput njega povjerovali Bogu, bili oni obrezani ili ne. Pavao jasno ističe: „...da bude ocem svih vjernika...” (*εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων*). A prema njegovu shvaćanju vjernik je onaj čiji je odnos prema Bogu sadržan u trolistu: vjera, nada, ljubav. Prema tome, Abraham kao prototip vjernika jest prototip ne samo jedne strane jedinstvenog, ali složenog stava prema Bogu nego svake pojedine i svih zajedno. Stoga je opravdan govor o Abrahamu „ocu nade” ili bolje rečeno „ocu onih koji se

³³ J. COLOMB, *Kateheza životnih dobi*, Zagreb, KSC, 1981, str. 200.

nadaju”. Princip njegova opravdanja prenosi se i na njegove potomke, one koji slijede primjer njegova odnosa s Bogom.

Nadalje je Abrahamova vjera predstavljena kao vjera *παρέλπιδα ἐπέλπιδι ἐπίστευσεν* (Rim 4,18). Zanimljivo je usporediti prijevode ovog mjesta u hrvatskim izdanjima: dr Zagoda prevodi s „...koji je protiv nade povjerovao, nadao se...”,³⁴ dr Rupčić s „...nadajući se protiv svake nade, vjerovao...”,³⁵ dr Šarić s „On je proti nadi vjerovao u nadu...”,³⁶ dr Duda i dr Fućak s „U nadi protiv svake nade povjerova...”,³⁷ Najzanimljiviji je prijevod tiskan u Bibliji Kršćanske sadašnjosti, a temelj mu je rad dr Rupčića, koji glasi „...protiv svake nade, oslonjen na Nadu, povjerova...”.³⁸ U svim ovim prijevodima je bez sumnje sadržana misao da je Abraham posjedovao nadu koja se temeljila na Božjim obećanjima, ali prijevod dr Rupčića posebno ističe da je ta Nada sam Bog. Abrahamova vjera je vjera potpunog predanja i oslanjanja na onoga kome je povjerovao. Kad je Bog Abrahamu rekao da će mu potomci biti brojni kao zvijezde, on tada još nije imao djece. I ne samo to, nego je već prešao dob u kojoj se muškarac još može s pravom nadati da će postati ocem, a za Saru uopće nije bilo sumnje da je odavno prešla dob majčinstva. Ipak se Abraham nadao, iako to ljudski razum smatra nemogućim (usp. Post 17,4–5; 15,5). Nije on pred nepovoljnim okolnostima zatvorio oči, nego sve „nepokolebljivom vjerom promotri”. I kad je sve dobro odvagao, prevagnula je njegova vjera i nada da će Bog ispuniti dano obećanje unatoč svim prirodnim zakonitostima koje su govorile suprotno. Kad se nije imao osloniti ni na što drugo osim na голу riječ Božju, oslonio se na nju. I Bog ga nije iznevjerio, čak mu je to uračunao u pravednost. Zbog ovakvog stava prema Božjoj riječi Abraham je nazvan ocem, uzorom, prototipom vjernika. Samo se njegovim putem dolazi do opravdanja i spase-nja. Taj put je put potpunog predanja Bogu; predanja po vjeri, u nadi i ljubavi. Isti princip vrijedi za sve koji vjeruju Bogu. Pavao će reći da se vjera uračunava u pravednost i nama „što vjerujemo u onoga koji od mrtvih uskrisi Isusa, Gospodina našega, koji je predan za opacine naše i uskrišen radi našeg opravdanja” (Rim

4,24–25).

Pavao uzor nade. Kako smo vidjeli, Pavao je Abrahama prikazao kao uzor nade, ali u njegovim poslanicama nalazimo još jedan divan primjer. To je sam njihov autor. Sve što je govorio, pisao i činio, činio je iz perspektive vjernika koji se potpuno predao u ruke Božje. Kao takav divan je primjer čovjeka koji s radošću iščekuje buduća vremena. Njegova „nada poigrava od radosti kad misli na budućnost koja je čeka (1 Kor 5,4 sl.; Rim 8,23). U svjetlu te budućnosti i najopravdanije ljudske nade gube svaku vrijednost (Fil 3,8). Ona se oslanja samo na Božju milost, a ne na djela (1 Kor 4,4, 15,10), ali svojim dinamizmom oživljava trku (Fil 3,13) i bitku (2 Tim 4,7) što je Pavao vodi da bi ispunio svoje poslanje, trudeći se ujedno da sam ne bude odbačen (1 Kor 9,26). Ona tada budi nove nade, ali u Gospodinu (Fil 2,19; 2 Kor 1,9; 4,7–18). Kad se čini da mu je smrt blizu, Pavao očekuje nagradu (Fil 3,14) koja će biti kruna njegovoj trci (2 Tim 4,6; usp. 1 Kor 3,8). No on zna da mu je nagrada Krist sam (Fil 3,8). Njegova je nada prije svega u tome da bude s njim (Fil 1,23; 2 Kor 5,8). Pavao više ne očekuje osobnu sreću, već naprosto nekoga koga ljubi. Ta temeljna nesebičnost njegove nade očituje se i u njegovoj otvorenosti spasu drugih (2 Tim 4,8; 2,7), kršćana (1 Sol 2,19) ili pogana, kojima želi objaviti Krista, nadu slave (Kol 1,24–29). Tako je Pavlova nada u svojoj širini prigrllila Božji naum i s ljubavlju se odaziva Gospodinovoj ljubavi.”³⁹

ZAKLJUČAK

Kao što smo vidjeli, analizirajući Pavlov govor o nadi, možemo zaključiti da je kršćanska nada osnovana na slobodi i ljubavi prema Bogu, koji je ujedno i konačni objekt, cilj kojemu nada teži. Temelj naše nade leži na milosnom spasenjskom djelu Isusa Krista, na njegovoj ot-

34 SPNZ, Zagreb, 1925.

35 SPNZ, Sarajevo, 1961.

36 SP SZ i NZ, Madrid, 1959.

37 NZ, Zagreb, KS, 1981.

38 Biblija, Zagreb, KS, 1983.

39 J. DUPONT, *Nada, nav. dj.*, str. 619–620.

kupiteljskoj smrti i njegovu uskrsnuću. On je naša nada. Mi se ne oslanjamo na naše zalaganje i na svoje sile, nego prvenstveno na Boga. Stoga je naša nada u konačnici pozitivno rješenje svih naših problema, ma kako oni bili teški i kolikogod izgledali nama nerješivi, ne neka nejasna ideja, nego siguran oslonac koji vodi sjedinjenju čovjeka i Boga. Sam je Bog jamac ostvarenja tog zajedništva i naše budućnosti. Svijest da čovjek nije prepušten samome sebi i svojim snagama, nego da postoji netko tko se za njega zanima, čini da on doživi osnovno vjerničko iskustvo koje mu daje snagu i sigurnost u svim sadašnjim tegobama. Ta sigurnost donosi radost i mir.

No nada ima i svoju komunitarnu značajku. Ona se odnosi na konačnu sreću svakog čovjeka, pojedinačno i ljudskog roda kao cjeline. Prisutna je u svakom činu kršćanina. On zna da Bog želi otkupljenje čitavog čovječanstva i sto-

ga se s nadom zalaže na vršenju svojih ovozemaljskih dužnosti, stvarajući tako uvjete da i drugi mogu doći do spoznaje Boga koji nas ljubi. Kršćanin se zalaže za bolje ostvarenje zajedništva među ljudima, veću pravdu i ljubav prema bližnjemu, posebno prema zapuštenima i odbačenima, za napredak i boljitak života već ovdje na zemlji. Zapostavljanje ovozemaljskog života i ovozemaljskih darova nije vlastito kršćanstvu.

Naša nada nije obična utjeha na zemlji. Istina je da ona jest i mora biti utjeha u poteškoćama i neuspjesima, ali ona nije varava, nego daje sigurnost u konačnu pobjedu, jer je utemeljena na sigurnom osloncu – Bogu.

Kršćanin nije privilegiran s obzirom na druge ljude, njega muče isti problemi, nosi iste životne tegobe, trpi kao i drugi, i on je opterećen zemaljskom smrću, ali je njegova vjera duboka riznica nade u dobar ishod nakon svega.